

Links

de linkerzijde

van

en de multiculturele

de kerk

samenleving

JAN BLOMMAERT

LINKS VAN DE KERK

*De linkerkzijde en de multiculturele
samenleving*

Jan Blommaert

Uitgegeven door Jan Blommaert & Kif Kif Vzw

Copyright © Jan Blommaert 2011

Kif Kif vzw

Lange Beeldekensstraat 245

2060 Antwerpen

info@kifkif.be

www.kifkif.be

INHOUD

Wie is de linkse kerk?

[7]

Links zijn

[25]

Het Belgische migrantendebat

[48]

Het migrantendebatje

[62]

Links van de rechtse kerk

[78]

WIE IS DE LINKSE KERK?

De linkse kerk heeft jarenlang het debat over multiculturalisme gedomineerd; ze heeft die multiculturele samenleving gesacraliseerd en er enkel de geneugten van bezongen, en ter zelfder tijd heeft ze de nadelen en gevaren ervan doodgewezen en toegedekt onder politieke correctheid. Die linkse kerk is een hoog-opgeleide elite die in knusse blanke buurten woont en flink geld verdient; ze heeft dus geen enkele directe ervaring met de nadelige kanten van de multiculturele sameneving. Het wordt nu tijd dat we de dingen zeggen zoals ze zijn, de taboes van de linkse kerk verwerpen, en de multiculturele samenleving zien zoals ze is: als een fiasco, een bedreiging voor onze waarden en onze levenswijze, als een molenstein rond de hals van de vrije en open democratieën die we voorstaan. De moraliserende betweterigheid van de linkse kerk is daardoor een bedreiging voor onze samenleving, ze heeft er namelijk voor gezorgd dat we de migranten onvoldoende hebben verplicht onze waarden aan te nemen, en dat moet nu maar eens ten einde komen.

Hier is een motiefje dat zich de laatste jaren diep heeft genesteld in het publieke debat over diversiteit. We hebben het gelezen in teksten van Yves Desmet, Paul Scheffer, Wim Van Rooij, Benno Barnard, Paul Cliteur, Mattias Storme en vele anderen; we hebben het gehoord in uitspraken van Filip Dewinter, Pim Fortuyn, Geert Wilders, Frits Bolkestein, Angela Merkel, Yves Leterme, Guy Verhofstadt en Karel De Gucht, om enkel de meest prominente stemmen te vermelden.

Ik heb me steeds afgevraagd wie die linkse kerk nu eigenlijk is, welke standpunten ze nu precies heeft verdedigd, en in welke mate ze heeft gewogen (of nog weegt) op de politieke besluitvorming. Ik heb me dat constant afgevraagd omdat ikzelf uitgesproken links ben en sedert zowat twee decennia in wetenschappelijk onderzoek, politiek en sociale actie nadrukkelijk heb deelgenomen aan het publieke debat over de multiculturele samenleving in België en daarbuiten. En vanuit mijn punt in de wereld bezien was er nooit een linkse kerk, wel een rechtse. Mensen zoals ik stonden simpelweg links van de kerk. Er waren geen linkse taboes die enig gewicht hadden in de besluitvorming, wel een hele hoop rechtse taboes; was er dus niets dat door links als 'onbespreekbaar' werd uitgeroepen en effectief onbespreekbaar was. Vanuit mijn punt beschouwd waren linkse pro-multiculturalisme standpunten volstrekt marginaal in de debatten die er toe doen: het debat

over beleid inzake diversiteit, en het debat dat de grote media domineert. De linkse standpunten die men zo graag alle mogelijke macht en impact toeschrijft waren in werkelijkheid voetnoten en franjes in deze grote debatten – een nauwelijks hoorbaar gemurmel in een groot kabaal dat door rechts werd gedomineerd.

Rechts domineert overigens niet enkel het debat over multiculturaliteit. Het domineert ook het debat over – een losse greep van thema's – de aard en het wezen van de democratie, over veiligheid en over de economie. De eerste twee thema's komen later nog aan bod, dus laat me enkel het laatste punt toelichten. Het is al vele jaren zo dat enkel een neoliberale visie op economische thema's het publieke forum mag betreden. Nieuws over de economie gaat stevast over 'de aandelenmarkten', over 'het concurrentievermogen van onze ondernemingen', het 'consumentenvertrouwen', de 'krediet-ratings' uitgegeven door firma's zoals Standard & Poor's, over 'de rentevoet', de Europese Centrale Bank en de Federal Reserve: het kern-jargon van de neoliberale economie. Economisch beleid wordt uitgetekend door neoliberale deskundigen; er bevindt zich geen enkele Marxist in de cenakels van het IMF, de Wereldbank, de Europese Centrale Bank en noem maar op. En ook al maakte Keynes een kortstondige reëntree in de vertogen over economie tijdens en vlak na de krediet-

crisis van 2008, zijn invloed op het beleid is inmiddels terug waar hij was sinds Reagan en Thatcher: nergens. Het is overigens opvallend hoe snel Keynes opnieuw werd afgevoerd; hoewel men de goeie man op geen enkele wijze 'links' kon noemen gelden zijn economische crisis-recepten sinds de jaren 1980 als niet min of meer dan een vorm van socialisme – althans onder de neoliberalen. Publieke investeringen als respons op de crisis? Geen sprake van! Publieke bezuinigingen, ja. Meer geld voor zaken die op middellange termijn de economie duurzaam versterken, zoals onderwijs, infrastructuur en hernieuwbare grondstoffen? Geen sprake van! Bezuinigingen in precies die sectoren, ja. Uitbreiding van het sociale vangnet tijdens een crisis zodat mensen zonder werk nog steeds consumenten blijven? Geen sprake van! Terugdringen van dit vangnet, ja. En ieder tegenargument wordt afgedaan als ongeïnformeerd, populistisch, naïef, dom, onbespreekbaar – door mensen wier centrale economische uitgangspunten precies door de crisis van 2008 volkomen failliet zijn gegaan.¹

Er is geen linkse kerk maar wel een rechtse. Dat is mijn stelling. Vooraleer ik begin met de uitwerking ervan moet ik enkele overwegingen meegeven.

Eén, geheel in de lijn van het debat is het zeer onwaarschijnlijk dat ik met mijn stelling iemand van de tegenpartij zal overtuigen. Ik ben immers links, en dus zal mijn argumentatie door de tegenpartij – zij die geloven in de linkse kerk – meteen als een apologie worden gezien en van de hand worden gewezen. Links kan immers enkel datgene doen wat ik in de eerste paragraaf omschreef: politiek correcte oekazen uitvaardigen, taboes uitroepen, dingen onbespreekbaar stellen. In de woorden waarmee Siegfried Bracke een onderzoek over de band tussen etniciteit en criminaliteit van de hand deed, “Eens te meer wordt hier geprobeerd om, overgoten met een wetenschappelijke saus, mensen juist te laten denken.”² Aan zogeheten leden van de zogeheten linkse kerk wordt elke vorm van rationaliteit ontzegd, elke vorm van objectiviteit, elke vorm van goede intenties. Dergelijke lui ‘zitten vast aan hun ideologische recepten’, ‘zijn wereldvreemd’ en ‘willen de mensen om de tuin leiden’ of ‘in slaap sussen’ en bazelen er dus maar op los. Er wordt dus niet in gegaan op de argumenten, er worden geen tegenargumenten gegeven, dat hoeft allemaal niet: links wordt simpelweg uit het debat weg gevlakt op de manier waarop dissidenten door Stalin uit officiële foto’s werden verwijderd. Linkse standpunten worden, met andere woorden, onbespreekbaar gemaakt. Er komt meteen een politieke correctheid in actie die ze als vals, misleidend en kwaadwillig voorstelt. Linkse standpunten zijn dus rechtse taboes,

en die taboes hebben hun grond in de systematische demonisering van links. Voor Geert Wilders is het duidelijk: “Als er iets is dat de democratie ondermijnt, dan is het wel deze linkse elite, onder wie dit soort neponderzoekers”.³ In die zin (ik zal nu even de toekomst voorspellen) zal de reactie op deze tekst een verder bewijs van mijn stelling zijn: er is een rechtse kerk en ze bezondigt zich precies aan diè fouten die ze de linkse kerk aanwrijft.

Twee, gegeven deze situatie, waarom dan deze tekst? Wel, omdat ik weiger mij bij die stand van zaken neer te leggen. Het refrein over de linkse kerk is er vanzelfsprekend op gericht bepaalde standpunten te royeren, uit het debat te houden en ze a priori te discrediteren. Links moet zijn mond houden en de rechtse hegemonie aanvaarden. Links moet zelfs beschaamd zijn over z’n standpunten, want links is een kerk die taboes uitspreekt, doelbewust mensen misleidt, dingen verzwijgt of goedpraat, enzovoort – we kennen het refrein onderhand. Welnu, ik weiger mijn mond te houden en heb daar bijzonder goede redenen voor. Ik zal in de volgende pagina’s enkele van de standpunten van de linkse kerk omschrijven en aangeven op welk soort van bewijsvoering ze zijn gebaseerd. Men zal merken dat de visie die men aan de linkse kerk toeschrijft veel en veel beter onderbouwd is met feiten en gegevens dan die van de tegenpartij. Heel wat linkse standpunten

zijn beter bestand tegen het kwaaiere weer van de werkelijkheid dan rechtse standpunten. Het is dan ook van belang dat links dergelijke standpunten blijft ontwikkelen en verspreiden, al was het maar om de enorme hoop leugens en halve waarheden die circuleren iets te verdunnen, en de relatief kleine groep mensen die écht geïnformeerd wil worden te blijven voeden met informatie, argumenten en kritische techniek. Dat is goed voor onze democratie.

Dat is van belang – welk belang? Het algemeen belang, en dat brengt me bij een tweede reden voor deze tekst. Vele van de figuren die in de bekende refreintjes worden aangewezen als leden van de linkse kerk zijn in de feiten volkomen onafhankelijke mensen. Ze zijn geen lid van een politieke partij, dienen niet de belangen van bepaalde machtsgroepen of invloedrijke lobby's in de samenleving, worden door geen enkele organisatie 'gestuurd' (iets wat zeker na de val van de USSR helder is), laat staan betaald voor hun diensten in de publieke ruimte, zijn niet op jacht naar politieke mandaten of andere gewichtige postjes. Ze formuleren hun standpunten sine ira et studio, zoals Tacitus zei, zonder haat of sympathie tegenover personen of groepen, maar vanuit een bekommernis voor de gang van zaken in de samenleving, voor het nut van 't algemeen en niet dat van de Antwerpse havenbonzen, de adel en de Brusselse haute finance, de banken- of automobielsec-

tor, de Zionistische lobby, het Saoedische koningshuis of Hamas. Ze leunen soms aan bij vakbonden, sociale organisaties zoals 11.11.11 of Oxfam, en vaker nog bij politieke en sociale basisbewegingen van allerlei slag. Maar dat betekent niet dat ze daaraan 'verkocht' zijn, of dat hun standpunt enkel geformuleerd wordt omdat het de belangen dient van die groepen.

Wilders strijkt met zijn politieke inzichten forse sommen op: er is zijn parlementair mandaat en er zijn de uitnodigingen van een bijzonder goed gefinancierd extreemrechts internationaal lezingencircuit, in zijn geval nog aangevuld met een extremistisch Zionistisch lezingencircuit.⁴ Een links equivalent voor dat lucratieve lezingencircuit bestaat niet en buiten Michael Moore en Noam Chomsky zijn er weinig of geen linkse prominenten die comfortabel van de publieke circulatie van hun standpunten kunnen leven. Er zijn aan de linkerzijde evenmin stevig georganiseerde en gefinancierde think tanks van het genre van de *Heritage Foundation*⁵ of het American *Enterprise Institute*, waar Ayaan Hirsi Ali aan de slag kon nadat ze in Nederland in de problemen kwam. En er is tenslotte zelfs geen eensgezindheid aan de linkerzijde. Het historische gekibbel onder zogeheten klein-linkse groupuscules is welbekend, en zoals we verder nog zullen zien was links best wel flink verdeeld als het over de multiculturele samenleving ging. Het feit is: wie als links intellectueel het publieke debat

betreedt doet dat in de regel zonder de geringste hoop op royale vergoedingen, zelfs niet op succes. We zitten immers nu eenmaal aan de kant waar er geen geld, invloed of macht te verdienen is. De rechterzijde staat scheef van de mensen die tot soms heel kort heel erg links waren – het aantal voormalige Trotskisten en Communisten die nu met vuur de vrije markt bepleiten en alle onheil toeschrijven aan de linkse kerk, Fortuyn op kop, zou ik geen eten willen geven. Ik heb me nooit van de indruk kunnen ontdoen dat velen onder hen zijn overgelopen niet omwille van een intellectuele bekering maar om veel pragmatischer redenen – er ligt eenvoudigweg meer brood aan de rechterkant van de plank.

Vele van degenen die als leden van de linkse kerk worden aangemerkt zijn academici, kennisprofessionals. Wim Van Rooy, bijvoorbeeld, richt zijn pijlen onder meer op Rik Pinxten, Eric Corijn, Herman De Ley en mezelf.⁶ Elk van deze figuren is of was hoogleraar en dus goed genoeg om de kinderen van hun critici op te leiden tot leden van de intellectuele elite. Het feit dat ze academici zijn is dus op zich prima, het probleem is dat ze naast hun academisch professionele bestaan nog optreden als publiek intellectueel ook. Het is daar dat ze prompt en zonder uitzondering als ‘wereldvreemd’, ‘elitair’ en ‘hautain’ omschreven worden. Dat is merkwaardig, want vaak is hun inbreng precies gericht op feitelijkheid, op zaken die vanuit

empirisch onderzoek aan de oppervlakte komen en aansluiten bij het meest recente of toonaangevende internationale onderzoek. Dat is uiteraard geen reden om hen meteen en kritiekloos te geloven – elke wetenschapper weet dat de waarheid van vandaag de leugen van morgen is, en dat die leugen ontdekt wordt door de permanente discipline van de kritiek. Het is evenwel zo dat hun standpunten daardoor minder makkelijk te refuteran zijn dan velen wel denken. Refutatie is beargumenteerde verwerping, dat wil zeggen een verwerping die argumenten aanbrengt die de argumenten van de tegenpartij daadwerkelijk ontkrachten. Refutatie is een elementair ingrediënt van argumentatie, en het vereist een grote mate van kundigheid en deskundigheid. Bij gebrek daaraan zoekt men zijn toevlucht tot snelle diskwalificatie, en het deuntje van de linkse kerk is daarvoor het meest gebruikte instrument. Men zegt van een bepaald standpunt dat het vanuit de linkse kerk komt; dat het daardoor ‘wereldvreemd’ is of ‘elitair’, een vorm van ‘politiek correct denken’, een poging om ‘overgoten met een wetenschappelijke saus, mensen juist te laten denken’. Met dergelijke oneliners ontslaat men zichzelf van de plicht om tegenargumenten aan te brengen en het debat op ernstige en redelijke gronden te voeren, en men bevrijdt zichzelf eveneens van het vervelende gevoel dat de kritiek van de tegenpartij toch wel hout snijdt en het eigen gelijk ondermijnt. Daar is de klerikale dimensie van de rechtse kerk dan weer: de kritiek

komt van kettters en satanisten (vermomd als Marxisten, linkse humanisten, Trotskisten of Maoïsten) en ze behoeft derhalve geen wederwoord. Het debat wordt zo om geloofsredenen gesloten: wij geloven in iets anders, en daarmee uit.

Het is dus precies omwille van wat men met het deuntje van de linkse kerk probeert te bereiken dat ik deze tekst schrijf. Men zegt dat de linkse kerk jarenlang allerhande argumenten heeft doodgezwegen, en men probeert de mijne dood te zwijgen. Men zegt dat de linkse kerk taboes uitriep, en men roept mijn standpunten uit tot taboe. Men zegt dat het uit moet zijn met de politieke correctheid, en dat de dingen nu maar eens moeten gezegd worden zoals ze zijn – en net dat wil ik doen. En waarom? Omdat ik links ben. Dat is de eerste stap die we moeten zetten: wat is links zijn vandaag?

LINKS ZIJN

Er is geen linkse Bijbel en evenmin een doctrine. De tijd dat men een grondige kennis moest hebben van de verzamelde werken van Marx en Engels om zichzelf links te mogen noemen ligt al lang achter de rug, wie het omgekeerde beweert is duidelijk niet mee. Wat wel typerend is voor links is enerzijds een reeks principes en anderzijds een reeks gevolgen van die principes. Gekibbel en conflicten binnen links gaan vaak over die principes en gevolgen, over de consequentie waarmee men ze hanteert en over de voorwaarden waaronder men ze kan amenderen of opheffen. De strijd gaat ook vaak over de lengte en omvang van deze lijst, en er zijn zowel minimale als maximale varianten van te vinden. Ik kies hier voor een minimale variant – een lijst waarvan ik denk dat ze door veel mensen onderschreven wordt, ongeacht of men er nog meer specifieke items aan toevoegt of niet, en ongeacht de namen die men ervoor hanteert.

Laat me beginnen bij de principes. Ik lijst ze even op; de lijst is kort.

1. Links staat voor universele vrijheid, gelijkheid, vrede, rechtvaardigheid en solidariteit, zet zich in om deze waarden in de realiteit om te zetten, en keert zich tegen alles wat dit proces belemmert of vertraagt.

2. Links heeft een bepaald mensbeeld waarin de mens veelzijdig is en niet tot één dimensie kan herleid worden. De mens is maar volledig vrij wanneer hij/zij zich volledig kan ontplooien in al zijn functies en capaciteiten: economische zowel als culturele, sociale, politieke. Menselijke waardigheid slaat op dit geheel van mogelijkheden tot ontplooiing. Links keert zich tegen alles wat dit mensbeeld tegengaat of verarmt.

3. Links staat voor een radicale democratie waarin eenieder volle rechten geniet als burger en volle verantwoordelijkheid opneemt voor die rechten. Links streeft naar een permanente democratisering van de samenleving en kant zich tegen elke afbraak van democratie, zowel inhoudelijk als in de structuren en procedures.

Dit zijn de principes; nu de gevolgen.

4. De waarden die links voorstaat behoren tot de erfenis van de Verlichting en ze zijn universeel; ze zijn derhalve op geen enkele manier te beperken tot bepaalde delen van de mensheid of tot bepaalde delen van de eigen samenleving. Links zal zich dan ook vaak verzetten tegen elke vorm van selectiviteit en exclusiviteit in het toekennen van rechten en vrijheden. Niemand is echt vrij zolang niet iedereen vrij is. Dit verklaart de nadruk op solidariteit: een afbouw van de solidariteit die we voor anderen opbrengen is meteen een aanslag op mezelf, want ook ik kan op een bepaald moment slachtoffer worden van dezelfde patronen van uitsluiting. Dit verklaart eveneens de historische nadruk op herverdeling: de grootste inbreuk op deze waarden is de kloof tussen arm en rijk, tussen zij die toegang hebben tot allerhande vormen van rijkdom en weelde en zij die daaraan geen toegang hebben, tussen zij die zich volledig als mens kunnen ontplooien en zij die daartoe niet de kans krijgen. En tenslotte verklaart dit ook de traditionele afkeer van links voor allerhande vormen van nationaal chauvinisme en nationalisme enerzijds, en imperialisme anderzijds.

5. Het linkse mensbeeld is het mensbeeld van de Verlichting, en het vindt zijn duidelijkste uitdrukking in

het werk van de jonge Marx; terzelfder tijd sluit het aan bij het mensbeeld van de historische liberale denkers zoals Smith, bij het mensbeeld van het klassieke humanisme en bij dat van sommige Christelijke stromingen.⁷ Het mensbeeld gaat ervan uit dat de mens niet mag herleid worden tot een homo economicus, maar dat het economische bestaan van de mens moet geïntegreerd zijn in een ruimer geheel aan functies en mogelijkheden. Wie herleid wordt tot werken is in wezen een slaaf, ook al wordt hij of zij ervoor betaald. Men is dan slaaf van het werk, want men heeft niet de vrijheid om buiten het werk iets te betekenen. Links zal dan ook steeds opkomen voor een menselijk arbeidsklimaat, dat wil zeggen: een arbeidsklimaat dat recht doet aan dit mensbeeld. En wanneer het op materiële zaken aankomt zal links geld zien als een middel om een hoger doel te bereiken: de principes, namelijk.

6. Vanuit dit mensbeeld gaat links er eveneens van uit dat mensen pas vrij zijn wanneer zij autonoom hun eigen situatie kunnen bepalen, en de middelen hebben om hun eigen situatie te verbeteren. Concreet wil dit zeggen dat links zich onderscheidt door de nadruk op analyse: mensen moeten de materiële en intellectuele middelen hebben om een diagnose te maken van hun

eigen leven, hun eigen problemen en belangen, als voorwaarde tot verandering. Onderwijs, opvoeding, cultuur, kennis en informatie staan dan ook hoog op de linkse prioriteitenlijst.

7. Links is van oordeel dat we in een systeem leven dat radicaal tegen de linkse principes ingaat. Kapitalisme is vanaf zijn oorsprong een economisch, politiek en sociaal systeem geweest dat drijft op de fundamentele oppositie tussen winnaars en verliezers – het is immers een systeem gebaseerd op competitie. Een samenleving die volledig op kapitalistische leest is geschoeid is een samenleving die onvrijheid, ongelijkheid, conflict, onrechtvaardigheid en egoïsme produceert, die delen van de samenleving met elkaar doet concurreren, en delen van de wereld tegen elkaar uitspeelt in een wedstrijd die nooit door iedereen kan gewonnen worden. Bovendien is het een systeem dat roofbouw pleegt op de planeet en een ecologische catastrofe aan het veroorzaken is. Links is dus minstens uiterst kritisch voor het kapitalisme als systeem – niet enkel bepaalde ‘uitwassen’ of ‘wanpraktijken’, maar het hele systeem. Vanaf dit punt zien we zeer uiteenlopende stromingen, van mensen die het hele kapitalistische systeem afwijzen tot mensen die streven naar een meer humaan en rechtvaardig kapitalisme.

8. Links is voor een totale democratie, geen totalitaire democratie. Zo een totale democratie is een democratie van vrije en gelijke mensen, in de zin zoals hierboven aangegeven: mensen die zelf in staat zijn om hun standpunten te bepalen, hun belangen te doorgronden en hun situatie te analyseren; mensen die dan ook toegang moeten hebben tot informatie, kennis en methoden die dergelijke processen mogelijk maken. Het is voor links van het grootste belang dat onderwijs en media de beste informatie, kennis en methoden doorgeven, en dat de finaliteit ervan niet enkel de arbeidsmarkt is maar wel heel het maatschappelijke bestaan. In het onderwijs mogen mensen niet enkel opgeleid worden tot afgewerkte arbeidskrachten, wel tot bekwame werkers én kritische en geïnformeerde burgers, die met informatie en kennis weten om te gaan en zelf in staat zijn kritisch om te gaan met informatie en standpunten waarmee ze geconfronteerd worden. Zo een democratie berust op de grote waarden die eerder werden aangegeven. Wanneer aan die waarden een afbreuk wordt gedaan, of aan het mensbeeld dat eraan gekoppeld is, dan is er geen sprake van democratie. Wanneer mensen uitgebuit, gedesinformeerd of dom gehouden worden, of wanneer ze door een exclusieve nadruk op arbeid herleid worden tot de one-dimensional man van Marcuse, dan is er van

een echte democratie geen sprake. Een echte democratie wordt aangedreven door kritische, mondige burgers die de kans hebben zich buiten hun arbeid in allerlei zaken te verdiepen, op jacht te gaan naar hoogkwalitatieve kennis en informatie en deel te nemen aan het sociale en culturele leven. In tijden van informatieweelde zoals deze is dit meer dan ooit een absolute noodzaak. We hebben nog nooit zoveel informatie ter beschikking gehad, en nooit waren we zo slecht geïnformeerd. We hebben nu een historische kans om kennis en informatie, die historisch steeds het prerogatief van een elite waren, te democratiseren.

9. Wanneer de vrijheden van bepaalde groepen mensen aangevallen worden, beperkt of geschonden worden, of wanneer aan bepaalde groepen eisen worden opgelegd die voor andere groepen niet eens afdwingbaar zouden zijn is er van democratie evenmin sprake, want dan is het gelijkheidsbeginsel in het gedrang. Wanneer bepaalde groepen bijvoorbeeld systematisch het object van veiligheidscontrole worden en daardoor in hun vrijheid beperkt worden, dan is er een probleem voor het hele democratische systeem. Wanneer de privésfeer niet wordt gerespecteerd maar onder diverse vormen van administratieve of politionele surveillantie komt te staan,

is de democratie eveneens in gevaar. Links verzet zich dan ook tegen de escalatie van het surveillantie-denken, tegen de politiestaat, tegen het terugschroeven of selectiever maken van toegang tot alle rechtsmiddelen, tot buitengewone vormen van rechtsvervolging, en zo meer.

10. Links bestrijdt uiteraard manifeste vormen van uitbuiting – een gegeven dat in de context van de globalisering steeds problematischer wordt – waarbij mensen tot slaafgereduceerd worden, moeten werken aan onleefbare lonen en in slechte arbeidsomstandigheden, zonder sociale en fysieke bescherming, en vaak met zwakkere groepen als grootste slachtoffer (vrouwen, kinderen, ouderen, minderheden).

Daarmee staat (ik ironiseer even) het credo van de linkse kerk op papier. Moet ik me nu ergens voor schamen? Zitten er in dit lijstje punten die in strijd zijn met de beginselen van een open en democratische samenleving? Dingen die verouderd zijn en niet meer van toepassing op de hedendaagse wereld? Dingen die wijzen op neigingen tot totalitarisme? Die de kritische rede en de dialoog met anderen onmogelijk maken? Die ons blind maken voor de werkelijkheid? Ik denk het niet. Vele van de elementen vindt men trouwens terug bij anderen: bij ouderwetse liberalen en humanisten, bij bepaalde groe-

pen Christenen en Christen-Democraten, bij Gandhi en alderhande andere bevrijdingsbewegingen, en ga zo maar voort. Zoals gezegd, er is geen linkse Bijbel, niet één bron voor linkse standpunten. Wie zich inzet voor de vrijheid, de gelijkheid en de emancipatie van de mensen vindt nogal snel aansluiting bij anderen die vaak vanuit een heel andere hoek komen. De Partij van de Vrijheid van Geert Wilders zal daar zeker niet bij horen, want Wilders houdt er een interpretatie van 'vrijheid' op na die botst met zowat alles wat hierboven staat. Ook de standpunten van het Vlaams Belang over democratie zullen niet snel als links aangevinkt worden, want ze ontkennen zowat alles wat een democratie in linkse zin inhoudt.

Waarvoor zou ik me moeten schamen? Voor Stalin of Pol Pot? Waarom zou ik verantwoordelijkheid moeten opnemen voor regimes die op geen enkele wijze de principes vertegenwoordigen die ik hierboven uitgeschreven heb? En als men toch vindt dat zoiets moet, wie moet dan verantwoordelijkheid opnemen voor Hitler, Franco en Mussolini? Voor Mobutu, P.W. Botha en Ariël Sharon? Voor het kolonialisme? De genocide in Rwanda? Auschwitz en Srebrenica? Het punt is: wanneer men de morele lat gelijk legt dan blijkt iedereen evenveel botter op zijn hoofd te hebben en is er geen historische 'goeie' en 'slechte'. Als ik die gelijke lat gebruik en ik vergelijk Hitlers tirades tegen de Joden in Mein Kampf met de tirades van Wil-

ders tegen de Moslims, welk verschil zou ik dan moeten zien? Of wanneer ik Wim Van Rooy hoor proclameren dat in de Islam het systeem sterker is dan de individuele inborst van de Moslim, wat weerhoudt me ervan om hierin een echo te horen van Der Ewige Jude? In elk van die gevallen volstaat het de woorden 'Jood' en 'Moslim' te wisselen en de uitkomst blijft gelijk: men zegt vandaag de dag net hetzelfde over Moslims als in Nazi-Duitsland over Joden. Heeft men overtuigende argumenten om het ene als een misdaad af te keuren en het andere als een wijsheid te aanvaarden? Neen. Ik zie opnieuw de Protocollen van de Wijzen van Zion opduiken, en net als toen is het klimaat rijp om allerhande verzinsels, complottheorieën en angstpsychosen te laten doorgaan voor feitelijke beweringen. Wat geeft Wilders en consorten het morele gezag om dit soort nieuw fascisme te verkondigen, en er in één adem bij te zeggen dat wij, de linkse kerk, mee aansprakelijk zijn voor het gevaar dat hij ontwaart in de wereld? Leg de morele lat gelijk en je zal zien: dat gezag is er niet. Wat er wel is, is een escalerend patroon van gewelddadige en discriminerende retoriek dat, zoals we weten, in het verleden genocidaire effecten heeft gehad, en in het geval van Wilders al een onverbloemde oproep tot etnische zuivering heeft opgeleverd.⁸ Ik zie dus niet in welke morele voorsprong de rechtse kerk zou hebben en welke superieure rationaliteit ze erop nahoudt, en ik zie dan ook niet in op welk punt ik hiervoor een knieval of toe-

geving zou moeten doen, laat staan me zou moeten schamen voor mijn eigen maatstaven.⁹

Diezelfde maatstaven verplichten me trouwens ook diegenen te veroordelen die het leven van Wilders en Salman Rushdie bedreigen. Mijn veroordeling van Wilders en consorten houdt dus niet in dat ik moslimfundamentalisme steun of goedkeur, dat soort wit-zwart redeneringen behoren tot het rijk der kindertaal, en ik nodig eenieder uit om leden van de linkse kerk te vinden die het daarmee oneens zijn. Elke politieke moord is een aanslag op de vrijheid en de menselijke integriteit: de moord op Theo Van Gogh, vast en zeker, maar ook de moord op Pim Fortuyn, die op Anna Lindh en Olaf Palme, op Aldo Moro en Yitzhak Rabin, op Indira Gandhi, Aartsbisschop Romero, Patrice Lumumba, Steve Biko en John Kennedy. Of het nu revolutionair communisme is, zoals bij Moro, Zionistisch extremisme zoals bij Rabin en Sikh-extremisme zoals bij Gandhi, of extreem milieu-activisme zoals bij Fortuyn, of moslim-fundamentalisme zoals bij Van Gogh, of de CIA en de Belgische Regering zoals bij Lumumba: het maakt me niet uit, elk van die moorden is een aanslag op iedereen. Ze zijn even verwerpelijk als terreurbombardementen op London, Coventry, Guernica, Hamburg en Dresden of op Vietnamese en Cambodjaanse dorpen, gifgas aanvallen op steden in Irak en in de metro van Tokyo, het planten van tien-

duizenden landmijnen in Angola, of de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki. Even verwerpelijk als de massaverkrachtingen na de verovering door het Rode Leger van Berlijn, tijdens de oorlog in ex-Joegoslavië en op dit moment in Oost-Congo. Even verwerpelijk als Mauthausen, de Goelag, Robben Eiland, Abu Graib of Guantanamo. Even verwerpelijk als het getto van Warschau, de boycot van Cuba, de blokkade van Gaza, de thuislanden in Apartheid Zuid-Afrika. Nogmaals: ga op zoek naar iemand aan de linkerkzijde die deze dingen goedpraat of er excuses voor verzint. Mijn maatstaven laten zulks niet toe. Over die van mensen zoals Wilders heb ik zo mijn twijfels.

Zijn mijn linkse principes uit de tijd? Zijn ze verouderd en is hun failliet aangetoond? Is er een dwingende reden waarom ik van standpunt zou moeten veranderen? Ik denk het niet, want ze zijn even oud en relevant als de moderne democratie zelf, en ze zijn de grondslagen van diezelfde democratie. Wie zich een tijdje bezig houdt met de lectuur van grondwetten uit de ons omringende landen zal zich niet van de indruk kunnen ontdoen dat dit een behoorlijk linkse literatuur is. Overal worden die vrijheden en rechten vermeld die ik boven beschreef, en overal wordt dat mensbeeld centraal gesteld. Wilders is het wellicht met me eens dat dergelijke grondwetten links zijn, want hij stelde in 2006 voor om het eerste arti-

kel uit de Nederlandse Grondwet te halen – het gelijkheidsbeginsel, het principe dat er meteen ook voor zorgt dat iedereen de vrijheden geniet die de grondwet bepaalt. Ziedaar de kern van een rechtse grondwet: ongelijkheid, onvrijheid.

We worden nogal dikwijls afgeschilderd als mensen met achterhaalde ideeën, ouderwetse utopisten, dromers en zo meer, en in onze tijd zijn dat marginalen. Trouwens, onze theorieën werken niet meer – kijk! De val van de Sovjet-Unie heeft het failliet van het Marxisme bewezen! Goed, laat ons even aannemen dat dit klopt en vervolgens dit soort bewijsvoering doortrekken naar andere domeinen. We zouden snel merken dat Milton Friedman even groot historisch ongelijk heeft gekregen als Karl Marx, er even weinig overeen blijft van Hayek als van Keynes, van Fukuyama als van Habermas. In zoverre men zich beroept op een iconisch figuur of oeuvre zijn die noodwendig voorbijgestreefd en op vaak dramatische wijze toe aan vernieuwing en correctie. Ook op dat punt is er geen superioriteit voor de ene of voor de andere partij. Ik ben dus met een gerust geweten, zelfbewust, zelfverzekerd en zonder schaamte links. En vanuit dat standpunt ga ik het debat aan met anderen.

Ik hoop dat het woordje 'links' nu duidelijk is en dat we vanaf dit punt goed en precies weten waarover we het hebben. Met

die duidelijkheid gewapend kunnen we de kern van de zaak aanpakken: wat klopt er van het motiefje van de linkse kerk? wat waren de standpunten van de linkse kerk in het migrantendebat? En hoe hebben ze gewogen op het beleid?

HET BELGISCHE MIGRANTENDEBAT

Laat me bij wijze van vertrekpunt nog even het refreintje van de linkse kerk in herinnering brengen:

De linkse kerk heeft jarenlang het debat over multiculturalisme gedomineerd; ze heeft die multiculturele samenleving gesacraliseerd en er enkel de geneugten van bezongen, en ter zelfder tijd heeft ze de nadelen en gevaren ervan doodgezwegen en toegedekt onder politieke correctheid. Die linkse kerk is een hoog-opgeleide elite die in knusse blanke buurten woont en flink geld verdient; ze heeft dus geen enkele directe ervaring met de nadelige kanten van de multiculturele sameneving. Het wordt nu tijd dat we de dingen zeggen zoals ze zijn, de taboes van de linkse kerk verwerpen, en de multiculturele samenleving zien zoals ze is: als een fiasco, een bedreiging voor onze waarden en onze levenswijze, als een molensteen rond de hals van de vrije en open democratieën die we voorstaan. De moraliserende betweterigheid van de linkse kerk is daardoor een bedreiging voor onze samenleving, ze heeft er namelijk voor gezorgd dat we de migranten onvoldoende hebben verplicht onze waarden aan te nemen, en dat moet nu maar eens ten einde komen.

Goed, laat ons nu dit verhaaltje kritisch onderzoeken. Ik begin met een stukje geschiedenis, en zal me concentreren op de periode waarin het Belgische migrantenbeleid z'n vaste gestalte krijgt.

- De term 'migrant' stond in 1970 nog niet in het Van Dale woordenboek; de migranten van die tijd heetten 'gastarbeiders'. Ze waren arbeidsmigranten die sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog geleidelijk aan en in verschillende golven aangekomen waren en veelal in lager gekwalificeerde beroeps categorieën terechtkwamen: zware industrie, steenkoolmijnen, bouwnijverheid, kleinhandel. De bevolking van vreemde nationaliteit steeg in België van 367.000 in 1947 tot 868.757 in 1989, met een piek van 897.630 in 1985, zo'n 9 procent van de totale bevolking. Deze groep was wel onevenwichtig verspreid: in Vlaanderen was in 1989 slechts 4,2 procent van de bevolking van vreemde nationaliteit, tegenover 11,3 procent in Wallonië en 27,2 procent in Brussel.¹⁰ Deze groepen werden bijzonder zwaar getroffen door de crisis van de vroege jaren 1970, en wanneer de structurele werkloosheid in België bij de aanvang van de jaren 1980 dramatisch stijgt, zijn gastarbeiders proportioneel oververtegenwoordigd in de werkloosheidscijfers (ca 15% van de totale werklozenpopulatie doorheen de hele ja-

ren 1980).¹¹ In 1974 wordt er trouwens in de context van de economische crisis een migratiestop ingevoerd. Vanaf dat ogenblik ontstaat er in de perceptie een overlapping tussen sociaal-economische achterstelling en minderheden: de gastarbeider is in aanzienlijke mate een slachtoffer van kansarmoede, en dat betekent problemen op de arbeidsmarkt, in het onderwijs en in de huisvesting. Noteer echter dat in diezelfde fase ook steeds meer autochtone Belgen het slachtoffer worden van dezelfde verarmingsprocessen, al is het zo dat de voordelen van economische heroplevingen veel meer naar autochtonen dan naar gastarbeiders gaan. In de jaren 1970 en 1980 zien we het begin van wat sindsdien bekend is geworden als de maatschappelijke dualisering. Dit proces laat zich het duidelijkst voelen in stedelijke gebieden waar de vroegere arbeidersbuurten in toenemende mate concentratiebuurten van kansarmen worden. Gastarbeiders worden dan ook snel een specifieke doelgroep voor opbouwwerkers, en ook de vakbonden trekken zich het lot aan van deze duidelijk kwetsbaarder groep. De situatie is zeer problematisch in Brussel, en in 1978 publiceert Brussels Staatsecretaris Vic Anciaux de eerste 'migrantennota', gevolgd, in 1981 door een eerste Vlaamse schets van een 'migranttenbeleid' van de hand van Rika Steyaert. De 'migrantenproblematiek' in België is geboren.

- Pleitbezorgers van wat vanaf dat moment ‘migranten’ is gaan heten zijn in deze periode overwegend te vinden in de kringen van de vakbonden en het welzijns- en opbouwwerk. Er heerste een klimaat van algemene sociale crisis (denk aan de vele bezuinigingsronden van de verschillende regeringen-Martens), en de vakbonden stelden zich combattief en militant op. Het is in die context dat vanaf het midden van de jaren 1970 de vraag naar stemrecht voor migranten op de agenda komt te staan. Dit wekte weinig controverse, want in de regeerverklaringen van de kabinetten Martens I, II en III wordt gemeentelijk stemrecht voor migranten in het vooruitzicht gesteld. Van een grootschalig en coherent beleid is echter op dat ogenblik nog lang geen sprake. Bij afwezigheid van zo’n beleid wordt het debat bepaald door de pleitbezorgers, die zeer sterk de klemtoon leggen op de kansarmoede van migranten. De term ‘integratie’ komt vanaf dat moment in roulatie, maar de term staat in deze fase voor sociaal-economische integratie. In de woorden van Els Deslé,

“de sociale strijd van de jaren ’70 had sommige beleidsverantwoordelijken, met enige vertraging, overtuigd van de noodzaak ‘iets’ te doen voor migranten; de sociale werkers toonden een weg waarlangs dit, zonder veel gevaar voor de bestaande orde,

kon gebeuren: de armoedebestrijding, die even later de kansarmoedebestrijding zou worden. En samen met het kanaal, leverden ze ook het jargon, dat al snel een eigen leven zou gaan leiden: dat van de integratie van de migranten in de Belgische samenleving.”¹²

- Het is doorheen de verarming van de migrantenbevolking dat de groep steeds zichtbaarder wordt, en dit op vele manieren. Enerzijds is de groep oververtegenwoordigd in alle mogelijke ‘probleem’-statistieken; daarnaast worden de ‘vreemdelingen’ in toenemende mate gebruikt als zondebok en schietschijf door lokale rechtse politici (Le Pen breekt in deze periode door in Frankrijk en is geregeld te gast in België); en tenslotte leidt ook het toenemende verzet tegen racisme en discriminatie tot een verhoogde zichtbaarheid. Er ontstaat in die periode een antiracistische beweging van linkse signatuur. Die zichtbaarheid van de gemeenschap gaat echter niet gepaard aan macht. Stemrecht voor migranten wordt stilletjes van de agenda gevoerd, en er wordt nauwelijks een poging ondernomen om structurele achterstelling op de arbeidsmarkt, in het onderwijs en de huisvesting aan te pakken. We staan aan het eind van de jaren 1980 derhalve voor een situatie waarin migranten een zeer zichtbare groep zijn, geassocieerd worden met

allerhande stedelijke problemen en sociaal profitaat, effectief oververtegenwoordigd zijn in alle analyses van maatschappelijke problemen, maar terzelfder tijd geen enkel middel hebben om hun eigen situatie te verbeteren, ook niet inzake beeldvorming.

- Eén partij spint daar duidelijk garen bij: in 1988 breekt het Vlaams Blok voor het eerst electoraal door tijdens de lokale verkiezingen in Antwerpen met een uitgesproken racistische campagne. Het is hier dat we voor de eerste keer een nadruk zien op cultuur en religie van migranten, eerder dan op sociaal-economische achterstelling. De campagne gaat over 'Borgerokko' (de Antwerpse wijk Borgerhout, waar een grote concentratie van Marokkaanse migranten woont), over Islam en over de fundamentele cultuurverschillen tussen autochtonen en allochtonen. Migranten zijn 'niet aangepast aan onze cultuur', hebben daardoor geen respect voor onze levensstijl, begeven zich in de criminaliteit en het sociaal profitaat. (In Vlaams Blok kringen circuleert de grap: 'weet je waarom duiven niet boven Borgerokko durven vliegen? Omdat ze bang zijn dat hun ring zou gestolen worden'). Dit is een fundamenteel probleem dat niet kan opgelost worden door enig ander beleid dan een terugkeerbeleid.

- Deze doorbraak wordt gevolgd door een eerste landelijke verkiezingstriomf in november 1991. Tijdens de eerste 'Zwarte Zondag' haalt de partij in één klap twaalf zitjes in de Kamer binnen, en wordt ze groter dan de Volksunie en de Groene partijen. Ze doet dit onder leiding van kopstuk Filip Dewinter alweer met behulp van een uitgesproken antimigranten campagne, waarvan de thema's in 1992 worden uitgeschreven in het zogenaamde '70-punten plan'. Het migrantenthema wordt vanaf dat ogenblik hét meest uitgesproken polariserende thema in de Belgische politiek, en het blijft dit voor zeer lange tijd. Het is dit thema dat voor een kloof tussen Vlaanderen en Wallonië zorgt. In Vlaanderen drijft het Vlaams Blok, later het Vlaams Belang, het hele politieke spectrum naar rechts onder druk van het migrantenthema en als onderdeel van een radicaliserend Vlaams nationalisme. In Franstalig België doet die tendens zich niet voor. De gevolgen daarvan zijn onderhand bekend.

Laat ons even pauzeren en teruggaan naar de vraag die ons hier leidt: hoe zat het nu met de linkse kerk? Welnu, men kan zeggen dat het vroege debat inderdaad werd bepaald door stemmen van de linkerkant – stemmen die sterk de klemtoon leggen op kansarmoede en sociaal-economische achterstelling, en die geleidelijk ook racisme en discriminatie

in het vizier nemen. Merk echter op dat deze ‘linkse kerk’, zo me die wil zien, er in deze periode heel anders uit ziet dan de linkse hoogopgeleide elite waarover men het nu zo graag heeft. De pleitbezorgers van migranten zijn in deze periode vakbondsmensen en, meer nog, mensen uit het opbouwwerk en de armoedebestrijding, aangevuld met een handvol wetenschappers zoals Albert Martens, die eveneens de klemtoon legden op structurele achterstelling en armoede. Een belangrijk document dat deze fase illustreert en er het paradigma van weergeeft is het Witboek integratiebeleid inzake migranten in Vlaanderen-België van 1986.¹³ Vanaf de vroege jaren 1980 hebben zij evenwel af te rekenen met een steeds luider schreeuwende tegenpartij van racistisch rechts. Raad nu eens wie dit debat zal winnen?

- Als respons op de doorbraak van het Vlaams Blok richt het kabinet-Martens in 1989 een ‘Koninklijk Commissariaat voor het Migrantenebeleid’ op. Dit Commissariaat (afgekort het KCM) krijgt een mandaat van vier jaar en wordt geleid door de Christen-Democratische politica Paula D’Hondt, iemand die haar strepen heeft verdiend in de Christelijke Vakbond en de vrouwenbeweging. De opdracht van het KCM bestaat erin een beleidsparadigma te ontwikkelen en meteen ook concrete beleidsmaatregelen voor te stellen.

- Het KCM zet er een vaart in en komt nog in 1989 uit met een lijvig rapport. En dat rapport leidt meteen een paradigmawissel in. In dat rapport wordt de migrantenproblematiek immers omschreven als een ‘samenlevingsprobleem’ dat ruimer is dan armoede: cultuurverschillen komen nadrukkelijk in de kijker te staan, en Islam duikt zeer regelmatig op wanneer voorbeelden moeten gegeven worden van ‘problematische diversiteit’. Van de ‘linkse’ probleemomschrijving uit het Witboek van 1986 is geen spoor terug te vinden. Het KCM ontwikkelt een ‘integratieconcept’ met een sterk culturele inslag – de volledige kritiek hierop is reeds lang geleden gegeven.¹⁴ En in publieke uitspraken heeft Paula D’Hondt het over het feit dat zij ook harde taal spreekt tegen de migranten, hen wijst op het probleem van de gelijkheid tussen man en vrouw, van de radicaliserende Islam en van criminaliteit en opvoedingsproblemen.¹⁵ Ook in de vormingsactiviteiten van het KCM ligt de nadruk uitgesproken op cultuurverschillen en komen sociaal-economische factoren nog nauwelijks aan de bak.¹⁶ Terzelfder tijd wordt de discussie over stemrecht voor onbepaalde tijd bevroren, worden de pleitbezorgers gereorganiseerd in een geprofessionaliseerde en vanuit het beleid aangestuurde ‘integratiesector’, en worden allochtone ‘zelforganisaties’ geregulariseerd, d.w.z. aan

een strakke aanvraagprocedure en controle onderworpen. Islam wordt een nijpend probleem dossier: hoewel Islam al in de jaren 1970 erkend is als een officiële godsdienst geeft de Belgische staat hieraan geen feitelijk gevolg; het gevolg is dat zowel de recrutering van Imams als de opleiding van leerkrachten Islam zeer veel te wensen over laat. Dit probleem blijft onaangeroerd liggen. Niettegenstaande dit alles beklemtoont het KCM voortdurend de potentiële verrijking die multiculturalisme met zich mee brengt.

- We zien dat met het KCM de fundamentele visie op de migrantenproblematiek verschuift van wat men een 'linkse' visie mag noemen, naar een visie die volledig de (extreem-)rechtse premissen opneemt: het feit dat migranten niet enkel problemen hebben maar vooral ook een probleem zijn; dat dit probleem ligt in het feit van diversiteit, gezien als een hoofdzakelijk cultureel (en religieus) probleem, en dat het antwoord hierop een vorm van unilaterale aanpassing is aan 'onze waarden'.¹⁷ De focus op armoede en achterstelling die in het Witboek uitgesproken aanwezig was, is volkomen vervangen door een geculturaliseerde visie op de problematiek, die zich voedt aan de probleemomschrijvingen die het Vlaams Blok voorziet. In de nasleep van de doorbraak van het

Vlaams Blok was er een mantra die zei 'het Vlaams Blok stelt de juiste vragen maar geeft de verkeerde antwoorden'. Het beleid neemt dan ook vanaf 1989 de 'juiste vragen' van extreem-rechts over, en adopteert samen daarmee ook het motiefje dat men 'migranten de waarheid moet durven zeggen' over hun eigen gebrekkige (of onwillige) integratie.

1989 is zonder meer een motorisch moment. Het is op dat ogenblik dat de consensus inzake de migrantenproblematiek overgaat van kansarmoede naar cultuurverschillen. De 'linkse' expertise die tevoren was aangelegd verdwijnt geruisloos in de marge en wordt vervangen door een nieuwe onderzoeks-industrie die dit nieuwe paradigma gestalte geeft. Vanaf 1989 domineert de rechtse kerk het migrantenthema en het beleid in dat verband. Er zijn immers nog drie complicerende factoren.

- Eén. Links reageert op Zwarte Zondag in 1991 met een aantal initiatieven gericht tegen de politieke legitimiteit van racisme. De burgerbeweging Charta 91 ijvert voor een 'cordon sanitaire': een overeenkomst tussen de politieke partijen waarin het Vlaams Blok wordt geïsoleerd en uitgesloten wordt van het beleid. Dit cordon sanitaire komt geleidelijk aan tot stand in de vroege jaren 1990; de publicatie in 1992 van het Vlaams Blok '70-punten plan'

is daarbij een belangrijke factor. Het document wordt door het Vlaams Parlement in scherpe bewoordingen veroordeeld. Andere burgerbewegingen zoals Hand in Hand en Objectief houden campagnes tegen racisme en voor stemrecht voor migranten. Racisme is immers geen echte prioriteit in het beleid. De angst voor het groeiende electoraat van het Vlaams Blok zorgt ervoor dat het politieke centrum geen heil ziet in een kordate aanpak van racisme. Het thema wordt feitelijk geïsoleerd en belandt zo in de handen van 'links'. Vanaf het begin van de jaren 1990 is racisme een uitdrukkelijk links thema. Het antwoord erop, zo stellen zowel burgerbewegingen als vakbonden en de overheid, is 'tolerantie', en die tolerantie zal er komen via informatie en het ontkrachten van vooroordelen. Racisme wordt 'soft' benaderd, als een attitudele zaak die in vele gevallen zelfs gefundeerd kan genoemd worden (de migranten zijn immers soms 'onvoldoende geïntegreerd'). Racisme wordt dus een links thema, maar wordt terzelfder tijd benaderd met recepten die zeer on-links aandoen. Zoals we verder zullen zien raakt links snel verdeeld over deze kwestie.

- Twee. Daarnaast zien we ook dat vanaf het begin van de jaren 1990 het migrantenthema in toenemende mate gekoppeld wordt aan, en wordt geabsorbeerd in, veilig-

heidskwesties. Alweer als een respons op 'de juiste vragen' van het Vlaams Blok nemen diverse regeringen steeds hardere standpunten inzake criminaliteit in. Het is interessant aan te stippen dat deze verschuiving naar veiligheidsbeleid grotendeels het werk is van twee opeenvolgende socialistische Ministers van Binnenlandse Zaken: Louis Tobback en Johan Van de Lanotte. Het is onder hun bewind dat er 'nultolerantie' wordt afgekondigd, dat er gesloten instellingen (een eufemisme voor gevangenis) worden geopend voor uitgeproceeerde asielzoekers, dat de financiële steun aan behoeftige nieuwkomers wordt teruggeschroefd, dat het helpen van illegale migranten strafbaar wordt gesteld, dat grootschalige razzia's tegen illegale migranten worden gehouden, en dat geweld een vast onderdeel wordt van de behandeling van deze groepen. In 1998 leidt dit tot een triest dieptepunt bij de gewelddadige dood van de Nigeriaanse asielzoekster Semira Adamu in de handen van de Belgische politie.

- Een bijkomende factor die geleidelijk aan kracht wint is dat vooral Islam in toenemende mate het object van veiligheidsbeleid wordt. De positie van Islam in het migrantendebat verandert grondig in deze periode. Al sinds de Iraanse revolutie van 1978 ontstaat er een krachtige nieu-

we beeldvorming over Islam, die door Edward Said al in 1981 in *Covering Islam* wordt beschreven. In niet geringe mate aangedreven door Israël ontstaat er een dominant beeld van Islam als agressief, anti-Westers en gewelddadig. De eerste Intifada van 1987 wordt daardoor steeds nadrukkelijker gekleurd in termen van Jihad, en het optreden van radicale Islamitische groepen in Libanon – de Hezbollah – wordt voorgesteld als een uitbreiding van de Islamitische wereldrevolutie. De eerste Golfoorlog van 1991 gooit verder olie op het vuur, en doorheen de jaren 1990 zien we dat de kwestie van de moslims in België – een dossier waarvan we zagen dat het al vast zat – steeds verder in een logica van veiligheidsbeleid, strijd tegen fundamentalisme en terreur wordt gegoten. De gelijkberechtiging van de Islam als erkende godsdienst in België wordt op die wijze onbespreekbaar; de verhoogde nadruk op religie verscherpt het culturalistische discours over de migrantenproblematiek; en ook binnen de linkerzijde ziet men dat veel mensen zich kunnen vinden in anti-Islam standpunten. Wanneer na veel gebakkelei er in 1998 een vrije en open verkiezing wordt georganiseerd onder moslims voor vertegenwoordigers in de zogeheten ‘Muslim Executieve’, verwijdert de overheid een aantal verkozen leden naderhand uit de raad omdat ze te radicaal zouden zijn. Er komt nauwelijks protest op deze onbegrij-

pelijke inbreuk op democratische procedures. Thema's zoals rituele slachtingen en moslimbegraafplaatsen worden het voorwerp van steeds heftiger debatten.

- Drie. De doorbraak van het Vlaams Blok werd door de politieke commentatoren snel van een analyse voorzien: het ging hier om ‘een kloof tussen burger en politiek’. Zoals we zagen nam men aan dat het Vlaams Blok ‘de juiste vragen’ stelde; de nederlaag van de grote partijen tegenover het Vlaams Blok werd meteen geïnterpreteerd als een effect van het feit dat ‘de politiek’ geen voeling meer had met ‘de ware verzuchtingen van de mensen’. In reactie daarop kwam er doorheen de hele jaren 1990 een beweging van ‘politieke vernieuwing op gang, met de liberaal Guy Verhofstadt aan het roer. Zijn opeenvolgende Burgermanifesten gaven een blauwdruk voor een politiek waarin de burger en de politicus terug één worden.¹⁸ Concreet betekende dit dat de middenveldorganisaties moesten uitgeschakeld worden als politieke actor. En dit gebeurde: de vakbonden en andere grote sociale organisaties verloren hun intieme band met politieke partijen, kregen te horen dat ze zich met ‘core business’ moesten bezig houden en niet met politiek, en verloren aanzien en legitimiteit als politiek speler. De vakbonden – de traditionele spreekbuis van links – projecteerden het motief van

de 'kloof' op zichzelf en raakten eveneens in crisis. De kwestie was simpel: de leden van de vakbonden waren, net zoals de rest van de samenleving, snel meegegaan in de Vlaams Blok retoriek en beeldvorming en antiracistische actie werd bijgevolg een netelige kwestie binnen de vakbonden, een zaak van legitimiteit en representativiteit. De ruggengraat van linkse actie raakte in de jaren 1990 grotendeels verlamd wanneer het ging over migranten. Noteer dat in dezelfde periode ook het media-landschap verandert: de zuilgebonden kranten worden ontzuid en gaan een volledig commercieel leven tegemoet, en de openbare omroep krijgt een commerciële concurrent. Het netto effect is dat links in deze periode ook zijn media-basis verliest: er zijn vanaf de vroege jaren 1990 geen solide 'linkse' media meer.

- Daaraan gekoppeld was er vanzelfsprekend het effect van de ineenstorting van de Sovjet-Unie en het einde van de Oude Orde. Vanaf 1989 komt de hele linkse beweging in een crisis van legitimiteit terecht. Nieuwe rechtse denkers zoals Fukuyama (en Verhofstadt in eigen land) proclameren voortdurend de historische overwinning van het liberale kapitalisme, en dit blijft niet zonder effect. Linkse mensen raken in gewetenscrisis en twijfelen bij bosjes over hun gedachtengoed; velen

gaan op zoek naar een nieuwe linkse agenda, aangepast aan het nieuwe tijdperk waarin we na 1991 leven. Ze vinden het antwoord in een hele reeks thema's – ecologische thema's bijvoorbeeld – maar het meest succesvolle thema waarrond links zich probeert heruit te vinden is nationalisme. Binnen de restanten van de Kommunistische Partij, bijvoorbeeld, geven prominente leden zoals Louis Van Geyt en Antoon Roosens vol gas in de herontdekking van de Vlaamse strijd als nieuwe en actuele klassenstrijd. Andere prominenten zoals Ludo Abicht lopen daar lange tijd in mee, en in 1996 brengt Het Sienjaal een hele schare linkse denkers bijeen rond de nationalistische coryfee Maurits Coppieters en het socialistische boegbeeld Norbert De Batselier. Men heeft het in die tijd graag over zaken zoals 'bevrijdingsnationalisme', en een deel van links verdedigt vanaf dat moment een traditioneel zeer on-links agendapunt. Dit heeft gevolgen voor standpunten inzake migranten, zeker wanneer het gaat over de spanning tussen 'onze (nationale) eigenheid' en 'hun identiteit', en er ontstaan bijgevolg flink wat hevige ruzies binnen links in deze periode.

We zien dus dat in 1989 rechts de hegemonie verwerft in het migrantendebat, en dat links bovendien intern verdeeld raakt rond een reeks thema's, waarvan de voornaamste zijn: racis-

me en de strijd ertegen, de houding tegenover Islam, en nationalisme. Zeker wat Islam betreft vindt men aan de linkerkant steeds minder pleitbezorgers voor de gelijkberechtiging van moslims; de meerderheid van links hult zich over dit thema in een ongemakkelijk stilzwijgen. Daar komt nog bij dat links als beweging in een diepe crisis belandt na de val van het Oostblok en onder invloed van de oproepen tot politieke vernieuwing, waarin grote linkse organisaties zoals vakbonden ervan langs krijgen. Links verliest zijn organisatie, zijn spreekbuizen, zijn legitimiteit in die periode, en rechts neemt de hegemonie definitief over.

Ik hou het hierbij wat betreft het historisch overzicht. Immers, vanaf 1989 liggen de grote lijnen van het migrantendebat vast, en deze lijnen worden volledig uitgetekend door rechts, niet door links. Links heeft geen enkele effectieve invloed op het migrantenbeleid, nationaal, regionaal noch lokaal. Links domineerde misschien het debat over migranten voor 1989, maar bij afwezigheid van een beleid had deze dominantie geen gevolgen. Vanaf die periode is er trouwens niet veel te merken van 'taboes' en 'onbespreekbare thema's' in het migrantendebat. De publieke ruimte gonst van het racisme, radicaal dan wel verdoezeld, en weinig dingen blijken vanaf dat moment zo eminent bespreekbaar als de slechte kwaliteiten van migranten, hun gebrek aan verantwoordelijkheidszin als het op opvoeding

of man-vrouw gelijkheid aankomt, de gevaren van een radicale Islam, de allochtone criminaliteit bedreven door 'kutmarokkaantjes' en ga zo maar door. Wie beweert dat de linkse kerk voortdurend allerhande zaken onbespreekbaar maakte moet dit simpele feit onder ogen zien: al twintig jaar schiet men naar hartelust op allochtonen in het publieke debat, gaat men er zich te buiten aan volkomen ongeïnformeerde uitspraken, veralgemeningen en vooroordelen. 'Het wordt tijd dat de dingen gezegd worden zoals ze zijn' – dat was deel van het refrein zoals we zagen. Welnu, die tijd is al ruim twintig jaar bezig.

Van bij het ontstaan van het KCM worden de linkse recepten van tafel geveegd en vervangen door de probleemdefinitie die door rechts wordt aangereikt. Links opereert vanaf 1989 steeds meer in de marge rond thema's die politiek geen vertaling krijgen, en opereert daarenboven vanaf dat moment ook steeds meer in gespreide slagorde. Over dat laatste wil ik het nu hebben. Er was in de jaren 1990 immers op geen enkele wijze sprake van een 'linkse kerk': talloze kapelletjes misschien, maar één kerk – nonsens. Het is ironisch dat precies in die periode waarin links volkomen uitgeschakeld wordt als reële kracht in het migrantendebat, het motiefje van de linkse kerk ontstaat. Er wordt een karikatuur van links gemaakt die op geen enkele manier beantwoordt aan de echte machtsverhoudingen, en men valt die karikatuur aan.

HET MIGRANTENDEBATJE

Links was na 1989 diep verdeeld over migrantenbeleid, en die verdeeldheid kunnen we best illustreren aan de hand van een stukje autobiografie. Na een reeks wetenschappelijke artikelen die internationaal weerklank kregen schreven Jef Verschueren en ikzelf in 1992 *Het Belgische Migrantendebat*. Het boek werd in eigen beheer uitgegeven, want de uitgeverijen die we contacteerden wezen het af. Verschueren en ikzelf werden vanaf 1992 kleine intellectuele entrepreneurs: boeken werden schriftelijk bij ons besteld en wij deden de verzending en de boekhouding. Het boek verkocht bijzonder goed en ging in geen tijd een vijftal drukken door. Het sloeg in als een bom, en zelden was er in dit land zoveel media-aandacht en discussie over een boek. Het ambachtelijke aspect van het gegeven hield in dat we een uiterst precies beeld hadden van wie ons boek had en wie niet, en van wie zijn rekening betaalde en wie niet. Er zijn politici die nog steeds een onvereffende factuur van ons hebben liggen, en er zijn politici die beweerden dat ze ons boek hadden gelezen terwijl wij zeer goed wisten dat dit niet het geval was.

Het boek was uitgesproken controversieel omwille van zijn centrale stelling. Die stelling heb ik boven in mijn historisch overzicht al uitgetekend: het officiële Belgische migrantenbeleid sinds 1989 baseerde zich op precies dezelfde uitgangspunten als degene die ten grondslag lagen aan de stellingen van extreem-rechts. In beide gevallen zagen we dat migratie als abnormaal werd voorgesteld, als een afwijking van normale menselijke leefpatronen. De migrant was derhalve een afwijking van wat idealiter een homogene (volks-)gemeenschap zou zijn: een gemeenschap met één taal, één cultuur en één reeks gedeelde waarden. En als afwijking moest die migrant zich aanpassen, of, indien zo'n aanpassing niet mogelijk was, opkrassen. Negatieve reacties tegenover migranten – racisme, met andere woorden – waren vanuit die logica een redelijk gegeven, iets wat normaal was als reactie op het doorbreken van de homogene norm. We noemden dat uitgangspunt 'homogeneïsme', en dit homogeneïsme was de dominante ideologische positie doorheen het hele mainstream migrantendebat in België. In de media werd dit snel vertaald als 'Paula D'Hondt en Filip Dewinter staan zij aan zij', en de poppen gingen aan het dansen.

Om de preciese posities te kunnen bepalen moeten we even recapituleren wat we eerder zagen. Bij het opstarten van het KCM werd links uiteengeslagen om al de redenen die ik bo-

ven gaf. We hebben gezien dat burgerbewegingen zoals Charta 91 het voortouw namen in de antiracistische actie, en we zagen ook dat er in toenemende mate verdeeldheid ontstond over thema's zoals Islam. Bovendien moesten Paula D'Hondt en haar kabinetschef Johan Leman van bij de aanvang van het KCM zware aanvallen slikken vanuit extreem-rechtse hoek. Het KCM was vanzelfsprekend een geliefkoosde schietschijf voor Dewinter en de zijnen. De reactie van links was dat ze zich volledig achter Paula D'Hondt en haar KCM schaarden. Links aanvaardde, met andere woorden, de manier waarop het beleid een soort 'monument' schiep in de strijd tegen extreem-rechts, en steunde D'Hondt voluit. D'Hondt genoot weinig populariteit ter rechterzijde, des te meer ter linkerzijde. In 1992 kreeg ze de Arkprijs van het Vrije Woord alsook een eredoctoraat aan de Universiteit Gent, met Rik Pinxten als promotor; in 1993 kreeg ze de Prijs voor de Democratie uit handen van Eric Goeman. Zij was zonder meer een heldin van links die echter, zoals we zagen, een beleid ontwikkelde dat zich volledig op rechtse uitgangspunten baseerde.

Onze kritiek op Paula D'Hondt werd op tevreden gemonkel onthaald vanuit rechts, terwijl links uiterst gepikeerd reageerde. We kregen zeer zware, bitse en persoonlijke kritiek te verduren van Johan Leman (die toen, toegegeven, moeilijk aan de linkerzijde kon gesitueerd worden), Ludo Abicht,

Rik Pinxten, Dieter Lesage, Antoon Roosens, Etienne Vermeersch, Jaak Billiet, Walter Pauli en vele anderen. Het dominante standpunt was dat links pragmatisch moest zijn: gegeven de dreiging van rechts moesten we een figuur als Paula D'Hondt steunen en haar integratieconcept onderschrijven, zoniet zouden we het Vlaams Blok verder wind in de zeilen geven. We vergisten ons met andere woorden van vijand. En bovendien – Leman bleef dit telkens weer herhalen – zou er voor onze visie nooit 'een politieke meerderheid te vinden zijn'. Om dezelfde redenen werd onze kritiek op de 'softe' vormen van antiracisme die door de burgerbewegingen werden ontwikkeld bijzonder slecht onthaald. Ook daar reageerden men verbolgen en vijandig en had men het over een strategische fout van formaat. De nieuwe integratiesector, tenslotte, reageerde verdeeld. Er waren mensen (meestal in leidende posities in de sector) die ons zwaar aanvielen uit beleidsgetrouwheid; terzelfder tijd circuleerde ons boek als een samizdad in de integratiecentra en kregen we talloze reacties van steun vanuit de basis. We kregen die in overweldigende mate vanuit de hoek van de migranten zelf. Eén van onze standpunten in het boek was dat de migranten niet langer een medewerker waren in het integratieproces, maar in het nieuwe beleid enkel nog als object, als lijdend voorwerp opdoken. Ook ons standpunt dat de grond van de zaak een kwestie van democratie en democratisering was (en ik kom daar verder

nog op terug) werd bijzonder goed onthaald in migrantenmilieus, en vanaf 1992 speelden we een bescheiden rol in de politieke vorming van een nieuwe allochtone elite. Weldenkend links, evenwel, veroordeelde ons scherp, poogde de circulatie van ons boek en onze ideeën te belemmeren, en schaarde zich nog steviger achter Paula D'Hondt. Een ander deel van links steunde onze standpunten (zij het soms met grote kwalificaties en reserves), en de interne verdeeldheid werd heel duidelijk toen we in 1993 Paula D'Hondt mochten opvolgen als laureaten van de Arkprijs. We werden bovendien bijzonder sympathiek geïnterviewd door een uiterst links freelance journalist, genaamd Wim Van Rooy, die ons herhaaldelijk verzekerde dat hij volledig achter onze standpunten stond.

Laat me tongue in cheek opmerken dat er inderdaad sprake was van een links taboe in dit geval. Een deel van links maakte onze ideeën onbespreekbaar en trachtte ze belachelijk te maken, minimaliseerde de kwesties van gelijkberechtiging, racisme en democratie die centraal stonden in onze visie, en verketterde ons via karaktermoord en allerhande verdachtmakingen (associaties, stel je voor, met 'klein links' bijvoorbeeld). Dus ja, er was op dat moment een links taboe. Maar dit linkse taboe sloeg wel op linkse stellingen, niet op rechtse. Merkwaardig toch?

Laat me die stellingen even uitdiepen, en een overzicht geven van de standpunten die ikzelf al ruim twintig jaar ontwikkel.

- Eerst een wetenschappelijk, methodologisch standpunt. Zoals we zagen krijgen we in 1989 een paradigma-wissel waarbij sociaal-economische analyses en diagnoses verdrongen worden door analyses en diagnoses die zich richten op cultuurverschillen en gradaties van integratie enerzijds, en publiek opinie-onderzoek anderzijds. Ik meldde al dat er van het Witboek van 1986 geen spoor meer overblijft in het debat na 1989, ook al blijven onderzoekers voort werken aan hoog-kwalitatief onderzoek over thema's zoals de arbeidsmarkt, kansarmoede, onderwijs-achterstelling en zo meer. Die wetenschappelijke stroom valt nooit stil, maar de invloed ervan op het publieke debat is nihil. Onderzoek dat wel het publieke forum haalt is onderzoek dat de uitgangspunten van het beleid bevestigt – het schoolvoorbeeld hiervan komt rond 2000 met het onderzoek van Marion Van San over de relatie tussen etniciteit en criminaliteit. Meer nog, we zien later in het debat een verdere overgang van 'integratie' naar 'inburgering' – een volledig geïndividualiseerd aanpassingstraject waarin kennis van het Nederlands een stees belangrijker plaats krijgt. Ik heb systematisch beklemtoond dat cultuurverschillen nau-

welijks verklarende waarde hebben bij het onderzoeken van sociale achterstelling, en dat ze hoogstens als een verzwarende factor in een ruimer pakket van factoren van kansarmoede gelden. Ik heb met andere woorden systematisch het belang blijven onderstrepen van de zeer solide onderzoekstraditie die tot 1989 de toon zette in het debat, en die ondersteund wordt door tonnen internationaal onderzoek. Massale werkloosheid los je niet op door de hoofddoek te verbieden. Er is de afgelopen twintig jaar een hoop nutteloze deskundigheid aangelegd, en het beleid baseert zich op irrelevante premissen.

- Twee, een sociologisch standpunt. Vanaf het einde van de Koude Oorlog verandert het gelaat en de structuur van migratie en gaat onze samenleving over van een 'klassieke' multiculturele samenleving met duidelijk aflijnbare gemeenschappen van 'migranten' naar een uiterst complexe superdiverse samenleving, waarin de vraag 'wie is de migrant?' nog nauwelijks te beantwoorden is. Die veranderde sociologische basis maakt het hele integratiebeleid volkomen irrelevant. Dat beleid baseert zich immers op de sociologie van de migratie van voor 1991, en deze sociologie is volkomen gewijzigd. Men merkt dit overigens in de praktijk al jaren: van-

af de vroege jaren 1990 wordt asiel het meest nijpende migrantenprobleem. Het zijn de grote groepen nieuwkomers, afkomstig niet langer uit Marokko en Turkije maar vanuit letterlijk de hele wereld, met heel andere motieven en achtergronden dan de 'klassieke' migranten, die voor herhaalde crisissen in het migrantenbeleid zorgen. Deze escalatie van maatschappelijke diversiteit is nooit goed begrepen: beleids mensen en journalisten gooien vanaf de vroege jaren 1990 allerhande fenomenen op een hoopje – schijnhuwelijken, gevaar voor terrorisme vanuit moslimgroepen, en dakloze nieuwkomers woden in één adem (en één beeld) bijeengebracht, en 'inburgering' wordt het ene en enige mechanisme waarmee men deze extreme complexiteit meent te kunnen aanpakken. Dat simplisme leidt tot een permanente, chronische maatschappelijke catastrofe. We leven nu terug met groteske uitbuiting en zelfs slavernij in dit land, armoedeziekten die we al lang verdwenen waanden duiken terug op, de opvangsystemen zijn in een permanente staat van crisis, er is geen aanleg van nieuwe deskundigheid, enzovoort. Het ziet er heus niet goed uit.

- Drie, een politiek standpunt. We hebben geen integratieconcept nodig, want we hebben er al één, een veel beter: de grondwet. Als de overheid haar eigen basisbegin-

selen respecteert en hanteert als leidraad in beleid, dan is er geen migrantenprobleem – er is dan een algemener vraagstuk inzake gelijkheid, gelijkwaardigheid en democratie in relatie tot racisme en discriminatie. Islam is een officieel erkende religie in dit land; wanneer de overheid Islam evenwel niet gelijk behandelt met de andere erkende godsdiensten, dan is er sprake van discriminatie en dan zullen moslims dat gevoel van discriminatie wel ervaren. Dat standpunt maakt mij geen supporter van de Islam en maakt me zeker geen moslim. Het is een simpel democratisch standpunt. Het feit dat men dit nu moet beargumenteren toont aan hoe we gewend zijn geraakt aan twee maten en twee gewichten in dit land. Sinds 1989 wordt van migranten – wie ze ook zijn – een aantal dingen geëist die men van de autochtone meerderheid onmogelijk zou kunnen afdwingen. Hun gemeenschappen wordt de les gelezen inzake relaties tussen man en vrouw (terwijl voor overtredingen daaromtrent een wetgeving bestaat), de taal die in de huiskamer wordt gesproken, hun kledij (de hoofddoek), de wijze waarop ze een godsdienst beleven, en ga zo maar verder: weinig autochtonen zouden het waarderen als de overheid dergelijke inbreuken op hun privé-sfeer zou begaan. Als het over migranten gaat is er van gelijkheid, gelijkwaardigheid en democratie vaak geen

sprake, en dat is de kern van het migrantenprobleem: we zijn een samenleving die als het over migranten gaat weigert democratisch te zijn.

- Vier, een technisch standpunt. Het kan niet zijn dat een groep in de samenleving het doelwit is van allereerste vormen van specifiek beleid, maar terzelfder tijd geen enkele inspraak heeft in de vorming en uitvoering van dat beleid. De publieke opinie van de migranten heeft geheel geen plaats in het publieke debat, en sinds 1989 hebben migrantengemeenschappen enorm veel moeite gehad om hun stem gehoord te krijgen in het politieke en maatschappelijke debat. Men spreekt over migranten, maar zelden met hen, en men laat hen zelf nog minder aan het woord. De treurige saga van het gemeentelijk stemrecht spreekt boekdelen. Zoals we zagen blijft het onproblematisch tot de vroege jaren 1980; dan verdwijnt het onder druk van racistisch extreemrechts geleidelijk van de agenda, en in de jaren 1990 onderscheidt iemand als Etienne Vermeersch zich in lange argumentaties over het feit dat migrantenstemrecht een gevaarlijke en onwenselijke zaak is. Het stemrecht komt er uiteindelijk temidden van veel controverses pas in de 21ste eeuw, en bij de verkiezingen van 2006 ontdekt men dat deze allochtonen best wel wat politieke stielkennis

hebben, flinke stemmentrekkers zijn, dat vrouwen er de politieke speerpunt van vormen, en dat ze allemaal zeer gematigde politieke standpunten verdedigen. De gevaren die Vermeersch ontwaarde blijken – weinig verrassend voor zij die al eens contact hebben met migranten – volstrekt afwezig te zijn.¹⁹

- Vijf, een praktisch standpunt. Ik denk niet dat ik er van beschuldigd kan worden ‘problemen te ontkennen’. Dat is nonsens. De kern van de zaak is echter de problemen die er zijn van een precieze diagnose te voorzien en ze op grond van die precieze diagnose aan te pakken. Ik ontken, met andere woorden, bepaalde definities en voorstellingen van problemen. Zeggen dat criminaliteit een voedingsbodem vindt in sociale en economische marginalisering betekent niet dat ik criminaliteit ‘ontkennen’, laat staan dat ik dieven, vandalen, drugsdealers en zo meer zou ‘goed praten’ of ‘excuses voorzie’ voor hun gedrag. Ook dit soort dingen behoren tot het rijk der kindertaal. Het betekent dat ik voorstel dat, om criminaliteit aan te pakken, men ook in de diepte moet werken aan sociale en economische achterstelling. Dit is dus geen ‘ontkenning’, het is integendeel een voorstel voor een oplossing ten gronde. Wat ik ook doe is wijzen op het feit dat bepaalde voorgestelde oplossingen

snel op zichzelf een nieuw probleem dreigen te worden. Toegenomen veiligheidsdenken, met het aanzwellen van surveillantie, dataverzameling en geïnstitutionaliseerd wantrouwen, is net zo goed een veiligheidsrisico als datgene wat men ermee poogt te bestrijden. Als de samenleving vol met gevangenen wordt gezet dan verhoogt het risico dat men er vroeg of laat in belandt. Ook het uithollen van het strafrecht, van de procedures voor verdediging en beroepsprocedures zijn bedreigingen van ons systeem, want elk van ons kan er slachtoffer van worden. Als ik daarvoor waarschuw ontken ik alweer geen problemen: ik wijs dikwijls problemen aan die precies ontkend, verzwegen en geminimaliseerd worden. Wanneer de respons op migratie een verzwakking en uitholling is van onze democratie dan lopen we allemaal gevaar in een ondemocratisch regime wakker te worden.

Ik heb eerder al een aantal principes en gevolgen van die principes gegeven die in mijn optiek links definiëren. Men kan zelf nagaan op welke manier mijn stellingen hierbij aansluiten of ervan afwijken. Ik heb het migrantenprobleem altijd gezien als een problematiek van ongelijkheid, en daardoor een democratisch probleem. Het antwoord erop moet een verdere, verbeterde en verdiepte democratie zijn – een demo-

cratie waarin elke burger in dit land, autochtoon of allochtoon, jong of oud, man of vrouw volle rechten moet genieten en volle verantwoordelijkheid draagt voor het welzijn van die democratie. Het antwoord op het migrantenprobleem is bijgevolg een aanpassing van ons eigen systeem, dat we opener en sterker moeten maken. Als onze democratie bang is van zijn eigen onderdanen en daardoor allerhande vrijheden en rechten ter discussie begint te stellen, dan is ze ziek en dan hebben we onszelf daarmee geen dienst bewezen.

Het blijft me na twintig jaar verbazen hoe een groot deel van links zo'n moeite kon hebben met een standpunt dat ten gronde zeer orthodox links is en aansluit bij de hele logica van links als een democratische politieke actor. Ik heb ook nooit begrepen waarom links zichzelf in een uiterst pragmatische rol liet duwen en daardoor allerhande standpunten steunde die volstrekt in tegenstrijd zijn met waar links voor staat. Toen het Vlaams Blok, alweer na veel controverse, uiteindelijk veroordeeld werd voor racisme (iets wat de partij zeer hard heeft getroffen) kwamen er alweer stemmen van links die dit vonnis betreurden en opwierpen dat men 'het Blok met argumenten moet bevechten'. Een wetsovertreding werd zo goedgepraat, en terwijl men een nul-tolerantie tegenover 'kutmarokkaantjes' toejuicht vindt men een vervolging wegens racisme een brug te ver. Eén maat en één gewicht? Ge-

lijkheid? De rechtsorde en de daaraan gekoppelde democratische verplichtingen? Allemaal pragmatisch opzij geschoven.

De stellingen hierboven zijn links, en daardoor wekken ze het afgrijzen van rechts. Dat is evident. Het is tegen deze standpunten dat rechts zich steeds blijft verzetten: tegen het standpunt dat de kern van de zaak ongelijkheid is, en dat het oplossen ervan een verdieping van onze eigen democratie vereist. Dat wordt meteen vertaald als 'wij die ons aanpassen aan hén', en binnen een chauvinistische logica is dat vanzelfsprekend volkomen uitgesloten. Maar zelfs bij links was dit standpunt doorheen de hele jaren 1990 en tot een stuk in de 21ste eeuw nagenoeg onbespreekbaar. Het werd als uiterst radicaal beschouwd, als een ultra-linkse aberratie, en zelfs vandaag is het een marginaal standpunt dat uitvoerige toelichting vergt om min of meer begrepen te worden.

Dit standpunt was het échte taboe in het migrantendebat. Van zodra men de autochtone verantwoordelijkheden aangaf, de plicht tot democratie en het verbod op discriminatie en racisme onderstreepte, sloten de rangen, de oren en de monden zich. Het echt onbespreekbare punt in het migrantendebat was, en is, de rol van de autochtone meerderheid in dit alles. Al de rest, geloof me, was en is volkomen bespreekbaar, werd en wordt uitbundig en tot in de treure besproken in toonaar-

den die varieerden van eufemistisch tot bot, beledigend en brutaal. Het gevolg is aantoonbaar: we hebben nu een politieke elite die virtuoos gebruik maakt van rechtse standpunten – Wilders en Dewinter zijn marktleiders – maar we hebben geen politieke elite die virtuoos gebruik maakt van linkse standpunten. Die laatste zijn afgeleerd want ze spelen al twintig jaar simpelweg geen rol in het centrale debat.

LINKS VAN DE RECHTSE KERK

Het is tijd voor de schuldvraag nu. Wat is er aan van het re-freintje over de linkse kerk met haar oekazen, taboes en politieke correctheid? Laat me even samenvatten wat we in de vorige delen hebben gezien.

1. Links domineerde het migrantendebat tot de jaren 1980, voornamelijk via een klemtoon op kansarmoede die uitging van vakbonden en welzijnswerkers, aangevuld met een kleine groep onderzoekers. Ze wogen echter op geen enkele wijze op het beleid, simpelweg omdat er geen beleid was. Van zodra er een gecoördineerd migrantenbeleid tot stand komt, in 1989, verdwijnt de invloed van links volledig. Het migrantenbeleid ontstaat als een respons op de ‘juiste vragen’ die het Vlaams Blok meent te stellen, en het neemt een radicaal andere paradigmatische wending. De nadruk komt vanaf dat ogenblik te liggen op cultuurverschillen en, in toenemende mate, op het problematiseren van Islam mede in de context van een steeds sterker wordende invloed van het veiligheidsbeleid op het migrantenvraagstuk. Vanaf 1989 heeft links geen gewicht meer in het dominante debat.

2. Bovendien is er geen sprake van een links front. Het beeld van een linkse ‘kerk’ – een congregatie van eensgezinde volgelingen – is volkomen absurd. Van bij het ontstaan van het migrantenbeleid schaaft een zeer groot deel van de linkerszijde zich kritiekloos achter de (rechtse) recepten van het KCM, en begint ook de linkerszijde cultuurverschillen als voornaamste diagnose in het migrantenvraagstuk te zien. Links doet tevens vlijtig mee aan het demoniseren van Islam, en socialistische ministers zijn aansprakelijk voor de toenemende greep van veiligheidsdiensten op migrantenkwesties. Links stelt zich uit hoofde van de strijd tegen het Vlaams Blok uiterst pragmatisch op, verzaakt aan haar eigen principes, en verklaart samen met de rest van het politieke veld authentiek linkse standpunten tot taboe, als ultra-linkse, al te radicale uitwassen. Een zeer groot deel van links vormt, in technisch jargon, een ‘discours-coalitie’ met rechts in het migrantendebat van de jaren 1990.

3. Wat betreft bespreekbaarheid en het parleren vrij over ware en vermeende migrantenproblemen: er is sinds twintig jaar overduidelijk geen enkel taboe geweest op rechtse tot uiterst rechtse standpunten. Als men ziet wat Wilders zich allemaal kan veroorloven in het publieke forum, en als men met een iets rijpere historische blik

terugkijkt op het 70-punten programma van het Vlaams Blok, beseft waar dit over gaat. De echte taboes betroffen zaken zoals racisme en discriminatie, vandaar dat zelfs weldenkend links zich distantieerde van de rechtszaak tegen het Vlaams Blok. Dit taboe had zijn grond in de crisis van het regime in de vroege jaren 1990 en de beelden van ‘democratie’ die als onderdeel van de politieke vernieuwing opgeld maakten. Vermits een groot deel van het electoraat duidelijk racistisch was, was racisme plots een ‘opinie’, een ‘publieke opinie’ die men met de grootste omzichtigheid moest benaderen omdat ze beantwoordde aan de ‘ware verzuchtingen van de mensen’. Hoe blind men was voor de eigen verantwoordelijkheden blijkt uit een hele reeks voorbeelden, ik geef er één. Toen Semira Adamu in 1998 werd gedood tijdens haar gedwongen repatriëring nam een socialistisch minister het initiatief voor het oprichten van een commissie. Ze werd geleid door Etienne Vermeersch, en kwam na enige tijd met een rapport waarin werd gepleit voor het verlagen van de opstapdrempel van de politievoertuigen, een voorzichtiger gebruik van handboeien en andere trivia. Over de grond van de zaak – het gewelddadige karakter van de behandeling van asielzoekers – werd niet gerept. Het geweld werd gerationaliseerd en in louter praktische zin ‘verzacht’. Vermeersch en zijn medestan-

ders vonden dit een vorm van verheven humanisme. De hele autochtone kant van de zaak was het voorwerp van stilte, taboe, politieke correctheid. De allochtone kant domineerde de krantenpagina's.

Wie beweert dat de linkse kerk het debat domineerde en er allerlei restricties in oplegde is niet op de hoogte van de feiten of heeft de laatste twintig jaar op een andere planeet gewoond, dat is de slotsom.

Links maakte wel lawaai. Van Rooy verwijst naar mensen zoals Kristien Hemmerechts en Tom Lanoye en schrijft hen een euforisch multiculturalisme toe. Juist ja, er waren geregeld opiniestukken die multiculturalisme ophemelden, er waren mensen die de kop in het zand staken voor bepaalde kwesties, en er ontstond een hele bloeiende sector van 'wereldcultuur' – het Zuiderpershuis, Couleur Café, Pole Pole, Sfinx en noem maar op. Er waren ook publiek gefinancierde campagnes die opriepen tot tolerantie en die racistische standpunten poogden te weerleggen. Dat is allemaal juist. Maar hadden die dingen de invloed die men hen toeschrijft? Hoegenaamd niet. Voor rechts waren ze hoogstens een bron van irritatie, en het Vlaams Blok maakte een gewoonte van interpellaties over de subsidies die naar dergelijke ergerlijke zaken vloeiden. Maar ze hadden geen enkel fundamenteel effect. Het beleid gaf

geen krimp wanneer Objectief een miljoen handtekeningen afleverde ten voordele van migrantenstemrecht, en actievoerders allerhande werden geridiculiseerd en hun standpunten geminimaliseerd. Allochtone leiders zoals Dyab Abou Jahjah werden het voorwerp van één van de meest beschamende en onrustwekkende uitwassen van de rechtse dominantie. De Eerste Minister kwam in het parlement schreeuwen dat als er geen wet bestond op grond waarvan Abou Jahjah bestraft kon worden, het parlement er maar terstond één moest ontwerpen. Ziedaar onze democratie, onze rechtsorde, het onvervreemdbare recht op onschuld tot wanneer de schuld bewezen is, de vrijheid van elk individu van vervolging op basis van ras, politieke of religieuze overtuiging, en zo meer. Voilà. Rechts leidde en leidt de dans.

De rechtse kerk was en is wel degelijk een kerk in de zin zoals hierboven beschreven. Aan de rechterzijde is er een stevige consensus over de grote lijnen van het debat, en die lijnen heb ik hier in de vorige pagina's uitgeschreven. Ze komen erop neer dat migranten gezien worden als een bedreiging van onze fundamentele waarden, en dat in respons daartegen diezelfde waarden gewoon te grabbel worden gegooid. Een Minister van Justitie gooit een aantal legitiem en democratisch verkozen vertegenwoordigers in de Moslim-Executieve van de lijst omdat ze vermeend radicaal waren. Nochtans had zelfs

Paula D'Hondt haar bewondering uitgedrukt over het uiterst correcte en eerlijke verloop van die verkiezingen. Wat houdt de overheid dan tegen om het zelfde te doen met, ik zeg maar wat, verkozenen die zeer linkse standpunten hanteren? Of verkozenen wiens sexuele geaardheid niet strookt met die van de meerderheid? Dat is het ruimere gevaar waarover ik het eerder had: de reactie op migratie zou onze waarden en principes moeten bevestigen, consolideren en verdiepen. In de feiten worden ze aangevallen, uitgehold en gekarikaturiseerd. Onze waarden worden dus 'beschermd' door ze op te heffen en naar de haaien te helpen. Begrijpe wie het begrijpen kan.

Links schoof in het migrantendebat snel naar rechts; rechts naar extreem-rechts. Liberalen, de historische vertegenwoordigers van de politieke Verlichting, schreeuwden om de beperking van de vrijheid van migranten, het verbod op de hoofd-doek, strakkere controle op de geloofsbeleving van moslims, verhoogde surveillantie in migrantenwijken en ga maar door. Dat ze daarmee hun grote Liberale Vrijheden opgeven lijken ze niet te merken. En dat ze daarmee onze democratie bepaald moeilijk uitlegbaar maken aan, bijvoorbeeld, nieuwkomers of mensen die met een systeem zoals het onze niet gediend zijn, ook dat lijken ze niet te beseffen. Dat betekent dat ze niet beseffen dat precies door dergelijke stappen in onze politieke evolutie elke oplossing van de migrantenproblematiek on-

eindig bemoeilijkt wordt. We worden er een lelijker, onaangenamer samenleving door, en onze pretentie inzake morele en politieke superioriteit wordt uiterst makkelijk onderuit te halen. Als we ons vandaag, na twintig jaar migrantenbeleid, in de spiegel bekijken dan zien we een samenleving die aan een aantal heel ernstige kwalen lijkt. Ze krijgt zichzelf niet meer uitgelegd, aan de anderen evenmin als aan zichzelf.

Ik ben links. Ik ben dus allicht alles wat kritikasters daarover zeggen. Maar het zal me niet weerhouden te wijzen op de grote gevaren die het migrantendebat permanent inhoudt, en het zal me er evenmin van weerhouden de grote waarden van onze samenleving te beklemtonen – tegenover migranten, zeker, maar nog meer tegenover de autochtone meerderheid die ze te grabbel gooit. Ik zal dit blijven doen zonder enige hoop op succes, want de hegemonie in het debat blijft onaan-geroerd in handen van rechts. Ik, en hopelijk velen met mij, staan gewoon links van de rechtse kerk.

En wat tenslotte de multiculturele samenleving betreft: ze bestaat niet meer want ze is een superdiverse samenleving geworden. De oude problemen zijn niet opgelost, integendeel, ze worden steeds acuter, en er komen een hele reeks nieuwe problemen bij. Het grootste probleem daarbij is het risico dat we in een poging om die complexiteit te beheersen, zonder

dat we ze begrijpen, heel ons democratisch systeem laten verdampen tot wanneer er een inhoudloos skelet van zogenaamd democratische procedures van overblijft. Democraten zullen daarvan enkel nadelen ondervinden; het zijn anti-democraten die er garen bij spinnen. En die anti-democraten zoekt men best niet bij de allochtonen, maar bij hen die beweren onze democratie te vernieuwen en te beveiligen.

VOETNOTEN

¹ Zie het werk van Nobelprijswinnaar JOSEPH STIGLITZ, *Vrije Val: Vrije Markten en het Falen van de Wereldeconomie*. Het Spectrum 2010. Om niet-linkse lezers gerust te stellen: Stiglitz is een robuust liberaal econoom. Zijn kritiek is derhalve geen kritiek op het kapitalisme maar wel op de neoliberale theorie van het kapitalisme.

² op het kapitalisme maar wel op de neoliberale theorie van het kapitalisme.

³ <http://www.nu.nl/algemeen/2113180/wilders-ziedend-etiket-extreem-rechts.html>

⁴ Kijk eens naar de lijst van sprekers op het eminente sprekersbureau <http://www.washingtonspeakers.com/speakers/>. Washington Speakers Bureau behartigt de belangen van onder meer Tony Blair, de duurste spreker ter wereld. Zie <http://www.telegraph.co.uk/news/newsttopics/politics/labour/3276585/Tony-Blair-earns-12m-since-leaving-Dowling-Street.html>. De arme Blair moet het na zijn politieke loopbaan stellen zonder vast inkomen...

⁵ De grootste Amerikaanse conservatieve denktank, met een kapitaal van 123 miljoen dollar en ruim 170 werknemers. Zie <http://www.rightwingwatch.org/content/heritage-foundation>.

⁶ WIM VAN ROOY, *De Malaise van de Multiculturaliteit*. Acco 2008.

⁷ WIM VAN ROOY, *De Malaise van de Multiculturaliteit*. Acco 2008.

⁸ GEERT WILDERS, "Palestijnse staat is er al lang: Jordanië". De Volkskrant 14 december 2010. Wilders stelt in dit artikel voor om de ruim twee miljoen Palestijnen in Israël over te brengen naar Jordanië. Hij herhaalde dit voorstel tijdens lezingen en interviews gedurende een bezoek aan Israël in december 2010. Zie <http://www.geertwilders.nl/> hiervoor.

⁹ Het zal ook duidelijk zijn dat ik evenmin onder de indruk ben van de steeds weerkerende disclaimers van het genre 'wij zijn hoegenaamd geen fascist', 'wij hebben helemaal niets tegen de Islam als religie', 'dit is helemaal geen etnische zuivering' en zo meer. Dergelijke disclaimers zijn vaste ingrediënten van vertogen wanneer men weet dat men zich in betwistbaar gebied begeeft.

¹⁰ Koninklijk Commissariaat voor het Migrantenbeleid (KCM): *Integratie(beleid): Een werk van lange adem, deel III*, p.7, p.11. Brussel: KCM

¹¹ Idem p.276

¹² ELS DESLÉ, "Brussel 1968-1995: De politieke constructie van een migrantenprobleem. Een inleiding", p.14. Op <http://www.briobrusseel.be/assets/brusselse%20themas/brusselt4migranten.pdf>

¹³ VEERLE HOBIN & FRANK MOULAERT, *Witboek integratiebeleid inzake migranten in Vlaanderen-België*. ASLK 1986.

¹⁴ Jan Blommaert & Jef Verschueren, *Het Belgische Migrantendebat*. IPrA 1992. Jan Blommaert & Albert Martens, *Van Blok tot Bouwsteen*. EPO 1999.

¹⁵ Zie hiervoor JAN BLOMMAERT & JEF VERSCHUEREN, *Antiracisme*, Hadewijch 1994.

¹⁶ JAN BLOMMAERT & JEF VERSCHUEREN, *Debating Diversity*. Routledge 1998.

¹⁷ ELS DESLÉ (p18-19) merkt dezelfde paradigmawijziging op in de migrantennota van Vlaams Minister Lenssens, die eveneens in 1989 wordt voorgesteld.

¹⁸ JAN BLOMMAERT, *Ik Stel Vast: Politieke Vernieuwing, Politieke Communicatie en Verrechtsing*. EPO 2001.

¹⁹ Ik schreef hierover in 2006 een essay, getiteld 'Verliezingen', te vinden op http://www.kifkif.be/page?&orl=1&ssn=&lng=1&pge=19&searchlist=all&pge_old=9&zoek=blommaert&are=889